

Tuyighindikaghe injugha yiitu iya Chindali

Tuithamini lugha yetu ya
Kindali

Tuyighindikaghe injugha yiitu iya Chindali

Tuithamini lugha yetu ya Kindali

Huduma ya Kutafsiri Biblia na Kuendeleza Lugha za Asili, Mbeya

S.L.P. 6359, Mbeya, Tanzania

literacy_mbeya@sil.org

Pamoja na

SIL International

Utangulizi

Huduma ya Kutafsiri Biblia na Kuendeleza Lugha za Asili katika Mkoa wa Mbeya na Iringa ilianza tarehe 23 Julai 2003. Ilianza kwa ushirikiano kati ya viongozi wa makanisa na mashirika mbalimbali na SIL International.

Kusudi letu ni kuwahudumia watu wa makabila yafuatayo: Wabena, Wabungu, Wakinga, Wakisi, Wamalila, Wamanda, Wandali, Wanyakyusa, Wanyiha, Wapangwa, Wasafwa, Wasangu na Wavwanji.

Lengo letu la kwanza ni kuyafikia makabila hayo kwa Neno la Mungu (Biblia) katika lugha zao kwa sababu tunaamini MUNGU ANAONGEA LUGHA ZOTE!

Lengo letu la pili ni kuwaheshimu watu wa makabila haya kwa njia ya kuwafundisha kusoma na kuandika lugha zao (Idara ya Kisomo).

Sera ya Utamaduni ya Tanzania inasema hivi:

3.2. Lugha za Jamii

Lugha za jamii ni hazina kuu ya historia, mila, desturi, teknolojia na utamaduni wetu kwa jumla. Aidha, lugha hizi ni msingi wa lugha yetu ya taifa, yaani Kiswahili...

Kichwa: Tuyighindikaghe injugha yiitu iya Chindali (*Let's Value Our Ndali Language*)

Lugha: Kiswahili / Kindali

Michoro: International Illustrations, The Art of Reading 2.0

© 2001 SIL International

Shukrani za dhati ziende kwa:

Timu ya Wandali: Mch. G. Kayange, Mch. O. Mkumbwa,
Mch. Y. Msomba na Mch. M. Shola

Mtaalamu wa Kisomo cha Lugha: Nancy Loveland

Mtaalamu wa Isimu: Dr. Helen Eaton

Msimamizi wa Idara ya Kisomo: Brigitte Niederseer

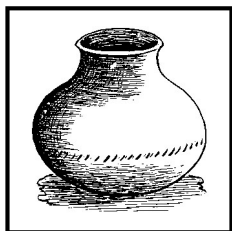
Toleo la nne © 2005 — 2018 SIL International

1. Herufi za Kindali ambazo zipo katika Kiswahili:

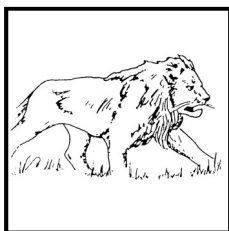
Herufi hizi hazitakuwa ngumu kwako kujifunza. Ni zile zile katika Kindali na Kiswahili. Sasa tufanye mazoezi ya kusoma herufi zifuatazo.

Irabu: **a, e, i, o, u**

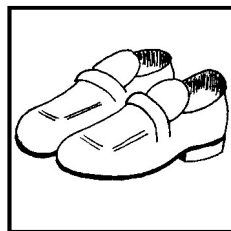
Konsonanti: **ch, f, gh, h, k, l, m, mb, n, nd, ng, ng',
nj, ny, p, s, sh, t, w, y**

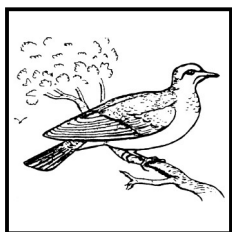
ngumbe
(chungu)

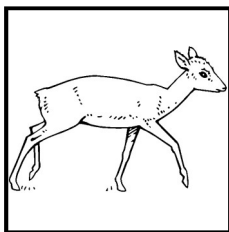
ngalamu
(simba)

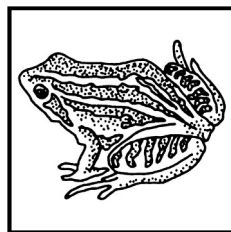
filato
(viatu)

chiyuni
(ndege)

umbombo
(paa)

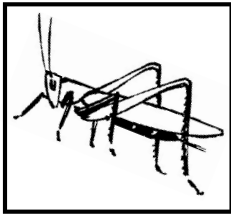

kasoto
(chura)

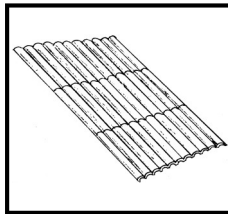
2. Irabu ndefu:

Kindali kinatofautisha baina ya irabu fupi na irabu ndefu. Irabu fupi zinatamkwa kwa muda mfupi. Irabu ndefu zinatamkwa kwa muda mrefu zaidi, yaani, zinavutwa. Tunatofautisha sauti hizi kwa kuandika herufi mbili kwa ajili ya kuonyesha irabu ndefu.

Irabu ndefu: **aa, ee, ii, oo, uu**

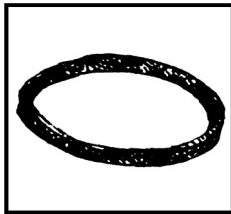
ndaafu
(senene)

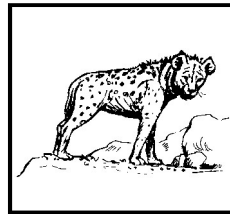
chiteefu
(mkeka)

muliisha
(mwanaume)

ikoosa
(kikuku)

nduuli
(fisi)

Tusome:

Irabu fupi	Irabu ndefu
ukus a la (kuchagua)	ukus aa la (kufurahi)
ukup e la (kuumba)	ukupe ee la (kuharisha)
ichil i lo (maombolezo)	ichili ii lo (chombo, kifaa)
ukuk o la (kushika)	ukuko oo la (kukohoa, kupiga kelele)
pu t ula (kata / vunja)	ipu u tula (ng'oa visiki)

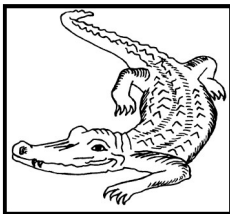
3. Muunganiko wa herufi:

Kindali kina herufi mbalimbali zinazofuatiwa na **w** au **y**. Baadhi ya hizi ni sawa sawa na Kiswahili kwa mfano **py** au **sw**.

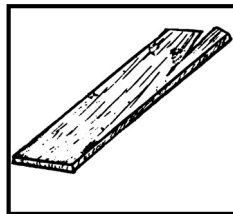
Herufi zinazoongezwa: **w**

ikokwe
(mti)

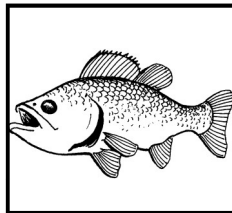
ngwina
(mamba)

itapwa
(mbao)

mwana
(mtoto)

iswi
(samaki)

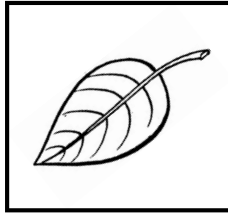
Jaza nafasi zilizo wazi kwa kuandika herufi zinazokosekana:

Kindali	Kiswahili
<u>tw</u> alima	tumelima
u_____eghana	kuoana
ama_____aghaya	mapafu
u_____ala	jiwe la kusagia
u_____ipwa	mpwa
uku_____igha	kushangaa

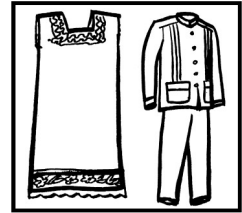
Herufi zinazoongezwa: y

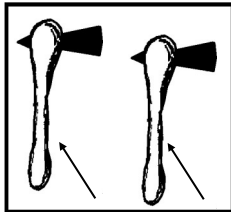
mupyaghililo
(ufagio)

lyani
(jani)

myenda
(nguo)

fyaka
(mipini)

fibhyalighwa
(mazao)

Unganisha maneno ya Kiswahili na maneno ya Kindali:

Kindali	Kiswahili
ifyaka	aina ya ndizi
ukubhyala	kupanda
imbya	kande
indyali	mpya
indyela	mipini

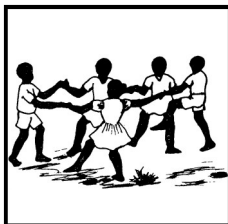
4. Herufi ya Kindali ambayo haipo katika Kiswahili:

Herufi hii itakuwa mpya kwako. Kindali kinahitaji herufi ambayo haipo katika Kiswahili, ili kiweze kuandikwa kwa usahihi. Herufi hiyo mpya ni ifuatayo.

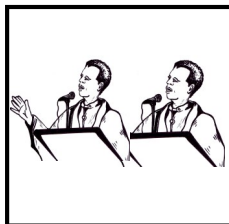
Herufi mpya: **bh**

bhandu
(watu)

bhaana
(watoto)

bhapuuti
(wachungaji)

Andika neno katika Kindali kwa kuweka herufi moja kwenye kila nafasi. Halafu, herufi zilizomo katika visanduku vitakuwa neno la mwisho:

wengi a b h i n g i

wachache _ _ _ _ _ _ _

watu _ _ _ _ _

wachungaji _ _ _ _ _ _ _

walienda _ _ _ _ _ _ _ _

watoto _ _ _ _ _

nenda b _ _ _ _ _

5. Sasa umeshajifunza herufi zote za Kindali. Soma hadithi zifuatazo:

Akapango aka Sindi nu Mbila

USindi nu Mbila bhakamanyana. Bhooshi bhabhili bhakiitikana ukusenga inyumba. Loole uSindi akinong'onagha ukumughogha uMbila. Pa kabhalilo kalakala, bhakaanda imbombo iya kusenga. Po bhakati bhakumaliisha kumwanya, uSindi akamupinya uMbila ulusinda pamupeene nu lumango. Umwene uMbila atakamanya.

USindi akati, “Tubhuuke tutuushe ulu yaashila imbombo.” Po bhwo uSindi iika akati, “Mwakito iika luluulu!”

Bhwo uMbila akulonda ukwika, akaagha apinyiighwe. UMbila akakuuta, “Isagha unyabhule, tesha ghumbinyite.” USindi akakinda. Po uMbila akakuuta leka akabhalilo akatali. Po ing'enda yikapulika nu kuluma ulughoye.

Mu kapango aka tukumanyila ukuti manye tubhange ni ndumbula imbiibhi.

Akapango aka Kalulu nu Nduuli

UKalulu nu Nduuli bhakaya pakulamuka abhakamu abha Kalulu. Bhakiyiita ingamu imbya. UKalulu akabha ghwi Fyabhaheesha, uNduuli akabha ghwi Fyabhooshi. Abhenekaaya bhakabhapokeela nu kubhapiiyila ifindu. Po bhwo fyapya, bhakabhuula bhakati, bhaheesha bhiitu lyanga ifindu.

Umwene uFyabhaheesha akati, “Mwakito! Fyabhooshi, ifindu ifi fyangu, ifyako fikaali lindililagha.” UKalulu akalya ifindu akamala, bhwo kuno uFyabhooshi (uNduuli) amati ghakutoonyaashe. UFyabhooshi akabhwela ni sala paapo bhatakapiya ifindu fyake .

Akapango aka kakutumanyisha ukuti manye tubhange bhachefu soona bhapafu.

Kama una maswali yoyote au unataka kununua vitabu au kuhudhuria darasa la kusoma, wasiliana na ofisi ya huduma yetu.

Namba za simu: 0767 665 527 / 0753 129 327

TSH 500/=

